

ПЕРСПЕКТИВИ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ІНТЕГРАЦІЙНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Виникнення унікального наднаціонального механізму правового регулювання в Європейському Союзі привело до поступової викристалізації і формування похідної щодо міжнародного права, але на разі вже відносно самостійної правової системи — права Європейського Союзу. Інтеграційні державно-правові явища ще в радянський період привертали увагу українських вчених (В. М. Корецького, В. І. Євінтова та ін.), російських правознавців (Г. М. Вельямінова, Н. Г. Дороніної, Є. Т. Усенка та ін.). Серед розробників інтеграційних правових проблем на сучасному етапі слід зазначити, зокрема, російських вчених С. С. Алексеєва, С. Ю. Кашкіна, Л. М. Ентіна, М. Л. Ентіна, А. Я. Капустіна, Ю. А. Тихомирова, Б. М. Топорніна, Є. В. Скурко. На тлі процесу поступового входження України до правового простору Європейського Союзу здійснюються інтеграційні дослідження українських правознавців (В. Н. Денисова, М. М. Гнатівського, Л. А. Луць, В. І. Муравйова, М. М. Микієвича, Р. А. Петрова та ін.)

Реалізація європейських прагнень України потребує розробки цілісної наукової правової концепції інтеграції до ЄС. Окремим проблемним блоком у концепції є особливості правового регулювання в державах, що інтегруються. Ідентифікація зазначеного блоку є метою цієї статті.

Оскільки наразі доступною до огляду реальною перспективою для України є запропонована Європейською комісією інтеграція до внутрішнього ринку ЄС без членства в ЄС, у статті, відповідно, враховується цей контекст. Останній можна було б охарактеризувати, використовуючи термінологію європейських експертів щодо західно-європейських країн, котрі не є членами ЄС, як «тіньове членство» в ЄС [1, 205].

Прояви глобалізаційних процесів протягом останніх двох десятиліть в українській історії та євроцентрових процесів, що відзначалися на всьому історичному шляху України, наразі переросли у повноцінні активні процеси. Однією з основних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції в європейський політичний, економічний та правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі [2]. Сполучення об'єктивних, суб'єктивно-вольових та ситуативних чинників висунуло на перший план зовнішньополітичної стратегії України інтеграцію до ЄС як ключовий напрямок [3] і адаптацію законодавства України до законодавства ЄС як складову цієї стратегії. Паралельно процесу національного самовизначення права України наразі йде зустрічний процес його пристосування до умов глобального і європейського регіонального правопорядку, процес його інтернаціоналізації, універсалізації і «європеїзації». Це стосується, зокрема і передусім, правових норм і принципів, що регулюють економічну ринкову діяльність, оскільки ці норми і принципи за своєю природою «не мають батьківщини». Отже, й більш динамічним є процес

наближення до тих галузей в системі права ЄС, які регулюють економічні стосунки, зокрема, в рамках внутрішнього ринку ЄС.

Оскільки йдеться про інтеграцію до внутрішнього ринку ЄС, слід врахувати застереження експертів, що єдиний внутрішній ринок ЄС — це не те, що досягається тільки законодавчим шляхом [4, 241]. В Україні процес євроінтеграції потребує перш за все радикальних економічних структурних перетворень. Але знов-таки ці перетворення неможливі без скасування антиринкових правових норм, без прийняття нових і реалізації діючих норм, спрямованих на лібералізацію та оптимізацію економічних відносин товарного характеру.

В ідеалі право має за своєю «вторинною» сутністю відбивати вже сформовані відносини. Однак за певних умов воно, як відомо, відіграє прогностичну і, більш того, піонерну роль, випереджаючи реальний розвиток відносин. Стосовно євроінтеграції правової слід зазначити, що подібне випереджаюче «підтягування» суспільних відносин до європейського рівня за допомогою права має історичні корені і не є для України новим явищем, бо вже здійснювалося в історичні часи польсько-литовського та австрійського домінування на територіях України та у петровський період часів Російській імперії.

Процес «європеїзації» права України є значною мірою й умовним. Оскільки радянське законодавство за кінцевим рахунком ґрунтувалося на європейській правовій моделі і ця модель успадкована законодавством незалежної України, йдеться не стільки про власне «європеїзацію», скільки про деєтатізацію та десовєтізацію правового регулювання, про гарантоване обмеження втручання держави у регулювання суспільних відносин. Отже, йдеться про чітке обмеження публічно-правового компонента регулювання, а у сфері економічних відносин товарного характеру — про дерегуляцію та лібералізацію, з метою досягнення оптимального співвідношення між публічно-правовим та приватно-правовим методами регулювання. Такий підхід відповідав би доктринальним підходам, що склалися на всьому протязі формування внутрішнього ринку ЄС, коли «повний захист публічних цілей та інтересів (наприклад, громадської безпеки, моралі, здоров'я, технічної безпеки, довкілля, культури) без невинуватених обмежень економічних свобод, тобто встановлення чіткого балансу між дерегулюванням та регулюванням в цьому плані — залишається кінцевою метою законодавства у ринковій економіці» [5, 26].

Європейська інтеграція — це питання пріоритетів. Економічним пріоритетом тут, звичайно, виступають найбільш платоспроможні ринки та ринки високих технологій, яким є внутрішній ринок ЄС. За правовим критерієм пріоритет має бути в «інтегративних» частинах права, тобто тих, що більше інших носять інтернаціональний, «космополітичний» характер, є «дружніми» до відносин з іноземним елементом або взагалі запозичені з міжнародних та зарубіжних взірців: підприємницьке, інвестиційне, банківське, фондове, патентне, зовнішньоекономічне. Якщо головна економічна мета інтеграційного процесу — економічна ефективність, то головна правова мета — гарантування недискримінації іноземного елемента у правових відносинах, зокрема, у сфері товарних майнових відносин, що забезпечує, відповідно, недискримінацію вітчиз-

няних суб'єктів, товарів, послуг, інвестицій та інтелектуальної власності на ринку ЄС.

Якщо, виходити з логіки «Європейської політики сусідства» [6], концепції Єврокомісії «Східне партнерство» [7] та «Порядку денного асоціації ЄС—Україна» [8], навіть почавши переговори щодо нової угоди з Україною, ЄС не має намірів заміни на неї діючої Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) [9] без істотних ринкових зрушень в Україні та не маючи доказів відповідної постійної динаміки в її законодавстві. Крім того, настав час, коли процеси правової інтеграції в Україні мають розвиватися вже не тільки як реакція на заяви про невиконання УПС, скарги зарубіжних інвесторів та інших партнерів, а як ініціативні заходи, самостійні сплановані цілеспрямовані кроки «на майбутнє». Динаміка європейської інтеграції диктує необхідність добровільного, ініціативного освоєння нового, інтеграційного інструменту у правових відносинах з іноземним елементом. Подібні заходи Україна вже продемонструвала, прийнявши три пакети «СОТівських» законів заради свого добровільного прагнення вступити до Світової організації торгівлі [10, 628–644].

Передумовою правової інтеграції є певний стан правової системи. З одного боку, в кожній національній правовій системі існують особливості, що їх зумовлено державним суверенітетом. Але, з іншого боку, існує багато спільного з іншими національними системами. Німецький експерт Ю. Фосс слушно називає це «рівнем конвергенції», наявність якого призводить до «натуральної» правової уніфікації, що відбувається «як би сама собою». До її передумов у Європі він включив континентальне європейське цивільне право, схожі системи побудови конституцій та економіки, а відтак — уніфікацію у сфері договірного права, права власності, права господарських товариств, конкурентного права, оскільки ці норми впливають не стільки з історико-культурних особливостей окремих націй, скільки з потреб забезпечення функціонування економіки, закріплення міжнародного звичаєвого права в економічній сфері як джерела права, формування наукових переконань, спільних з фахівцями інших європейських країн [11, 70–71].

Першочерговим завданням правового регулювання у країнах, що прагнуть перейти від рівня міжнародного співробітництва з ЄС до рівня європейської інтеграції, зокрема, в Україні, є усунення правовими засобами фізичних, технічних та фіскальних бар'єрів, забезпечення права вільного руху осіб, капіталів, товарів та послуг, що іменується в ЄС як «чотири свободи» (або п'ять «свобод», якщо розглядати як окрему свободу платежів, або навіть шість, якщо, як пропонується, додати свободу вільного руху знань, в т.ч. стосовно об'єктів права інтелектуальної власності). При цьому йдеться про пріоритетне регулювання «приватно-публічних», «діагональних» відносин між приватною особою та представниками влади, в т.ч. у сферах, зазначених в ст. 51 УПС та у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства [12].

Практика показує, що саме характер та рівень державного нормування, ступінь державного втручання у приватну економічну діяльність є суттєвим чинником в економічних відносинах України з іншим світом, а відтак, — і в

інтеграційних процесах. Активне, «авангардне» використання щодо регулювання «приватно-публічних» відносин засобів інтеграційного регулювання може послужити швидшому доступу України до внутрішнього ринку ЄС. Ефективним інструментом тут має бути, зокрема, створення механізму захисту інтересів приватних осіб, як резидентів так й нерезидентів України, через судову систему ЄС та механізму прямої дії актів ЄС щодо індивідуальних прав, що підлягають судовому захисту [13, 1–10], зокрема, щодо прав резидентів України у тій частині, яка охоплюється, принаймні, «обмеженою інтеграцією» до ЄС.

Отже, в цілому можна було б йменувати правотворчу та правозастосовчу діяльність з врахування інтеграційних цілей «інтеграційним регулюванням». Разом з тим необхідно виокремити умови, за якими починається правова інтеграція. Перш за все, це наявність інтеграційного угруповання. Своєю чергою ознакою інтеграційного утворення має бути наявність в нього органів, створених на основі міждержавної угоди, які набувають наднаціонального характеру, тобто коли суверенні держави-члени передають цьому утворенню повністю або частково певні функції разом з тою частиною компетенції, яка їх забезпечує. Відтак наднаціональні органи набувають можливості видавати в рамках наданої їм компетенції акти, що є обов'язковими для країн-учасниць та їх суб'єктів права, і, таким чином, створюється право на наднаціональному рівні у вигляді нормативних та інших правових актів, котрі змінюють або замінюють норми національного права країн-учасниць та мають пряму дію щодо суб'єктів публічного та приватного права. В результаті відносно країн-учасниць, взятих в цілому, гармонізуються існуючі правові норми, а також (в рамках компетенції наднаціональних інституцій) створюються нові правові норми, новий правопорядок та нове право, в тому числі шляхом скасування чи заміни правових норм країн-учасниць.

По-друге, треба визначити інтегративність, тобто певні властивості національних правових систем. Це, перш за все, на наш погляд, — здатність системи до гармонізації, тобто здатність забезпечувати сполучність з моделями нових нормативних актів, що пропонуються наднаціональними інституціями в рамках їх компетенції. Інтегративність — це також спроможність повністю замінювати найбільш здатні до сполучності частини законодавства на запропоновані уніфікуючі нормативно-правові моделі. Для країни, що не є членом інтеграційного угруповання, інтегративність її національної правової системи — це, крім зазначеного, здатність добровільно рецептувати не тільки моделі нових нормативних актів, а й частини вже сформованого права інтеграційного об'єднання. Для України відносно ЄС — це правове надбання (*acquis*) ЄС, тобто акти, норми та принципи права ЄС, вже розроблені, прийняті і тим самим призначені для «транспонування» щодо норм національного законодавства держав — членів ЄС.

Література

1. Evans Andrew. Voluntary Harmonisation in Integration between the European Community and Eastern Europe // *European Law Review*. — 1997. — Vol. 22, N 3. — P. 205.

2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закону України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI // Офіційний вісник України. — 2010. — № 55. — Ст. 1840. — Ч. 2 ст. 11.
3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу : затв. Указом Президента України від 11 черв. 1998 р. № 615/98 // Офіційний вісник України. — 1998. — № 24. — Ст. 870. — П. 1 розд. I.
4. McGee A. The single Market in insurance — Breaking down the barriers / European Business Law. — Aldershot, 1996. — P. 241.
5. Muller-Graff P.-C. Eastern Central Europe and the European Communities: Legal adaptation to the market economy of the European Communities. General Report / East Central European States and the European Communities: Legal adaptation to the market economy. — Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 1993. — Vol. 2. — P. 26.
6. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament «Wider Europe — Neighbourhood : A New Framework for relations with our Eastern and Southern Neighbours». — Brussels, 11.3.2003. — COM (2003) 104 final, 11.3.2003; Commission of the European Communities. Communication from the Commission. European Neighbourhood Policy. Strategy Paper. COM(2004) 373; Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European Neighbourhood Policy, Brussels, 4 December 2006 / Strengthening the European Neighbourhood Policy; Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «Global Europe: a stronger partnership to deliver market access for European exporters». — Brussels. — COM /2007/final, 18 April 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : europa.eu.
7. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Eastern Partnership. — Brussels, 3 December 2008. — COM (2008) 823/4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : europa.eu.
8. Provisional EU-Ukraine Association Agenda / EU-Ukraine Cooperation Council Thirteen Meeting, Luxembourg, 16 June 2009 // EU Press Release. 11051/09 (Presse 180) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : europa.eu.
9. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та державами — членами. Повний текст Угоди, підписаної між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 16 червня 1994 р. // Офіційний вісник України. — 2006. — № 24. — Ст. 1794.
10. Интеграционное право // Введение в украинское право / под общ. ред. С. В. Кивалова, Ю. Н. Оборотова. — О. : Юрид. л-ра, 2009. — С. 628–644.
11. Фосс Ю. Процессы гармонизации права // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — К. : Генеза, 1996. — С. 70–71.
12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 берез. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.
13. НВ Всеобщая транспортная и экспедиторская компания «Ван Генд энд Лоос» против администрации внутренних доходов Нидерландов. Решение Суда ЕС от 5 февраля 1963 г. Дело № 26/62 // Суд Европейских Сообществ. Избранные решения / отв. ред. Л. М. Энтин. — М., 2001. — С. 1–10.

Анотація

Вишняков О. К. Перспективи входження України до внутрішнього ринку Європейського Союзу та інтеграційне правове регулювання. — Стаття.

У статті відображено поняття та ознаки інтеграційного правового регулювання. Інтеграційне правове регулювання економічних відносин в Україні відкриває перспективу набуття нею особливого правового статусу учасника внутрішнього ринку ЄС, тобто економічного учасника ЄС незалежно від перспектив повноформатної організаційної участі в ЄС.

Ключові слова: правова система, правове регулювання, інтеграція, інтегративність, право Європейського Союзу, економічні ринкові відносини.

Анотація

Вишняков О. К. Перспективи входу України до внутрішнього ринку Європейського Союзу та інтеграційне правове регулювання. — Стаття.

В статті відображені поняття та ознаки інтеграційного правового регулювання. Інтеграційне правове регулювання економічних відносин в Україні відкриває перспективу набуття нею спеціального правового статусу учасника внутрішнього ринку ЄС, т. є. економічного учасника ЄС незалежно від перспектив повноформатного організаційного участя в ЄС.

Ключові слова: правова система, правове регулювання, інтеграція, інтегративність, право Європейського Союзу, економічні ринкові відносини.

Summary

Vyshniakov O. K. Prospects for Ukraine to enter the Internal Market of the European Union and integration legal regulation. — Article.

A concept and signs of integration legal regulation are described in the article. The integration legal regulation of economic relations in Ukraine opens the prospect of acquisition by Ukraine the special legal status of EU Internal Market participant, id est economic participant of the EU regardless of prospects of full organizational participating in the EU.

Keywords: legal system, legal regulation, integration, European Union Law, economic market relations.

УДК 346.3(477).001.76:339.52

А. В. Омельченко

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІЗ ВИМОГАМИ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ (ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ)

Проведення гармонізації існуючих правових систем вимагає цілеспрямованої та скоординованої діяльності різних держав та міжнародних організацій. При цьому гармонізація законодавства не обов'язково повинна мати універсальний характер. Вона може розмежовуватися як за цілями, так і за масштабами. За деякими напрямками суспільних відносин гармонізація може мати глобальний характер, а за іншими — охоплювати держави регіону або діяти в рамках певних міждержавних об'єднань.

Загальнотеоретичні проблеми гармонізації законодавства України із вимогами міжнародного права знайшли своє відображення у вітчизняних наукових дослідженнях з порівняльного права та в дослідженнях щодо окремих питань зближення законодавства України із іншими правовими системами [1–7]. Однак комплексного науково-теоретичного аналізу гармонізації зовнішньоекономічного законодавства України із міжнародним правом та іншими правовими системами проведено не було.

Завданням даної статті є науково-теоретичний аналіз організаційно-правових засад гармонізації зовнішньоекономічного законодавства України із міжнародним правом на прикладі його зближення із вимогами Світової організації торгівлі.